

KONTROVERZNÁ OSOBNOSŤ JÁN BEŇO, SDB

Životopisné dáta

*12. 10. 1921, Prestavky; + 21. 9. 2006, Prestavky

Milí priatelia,

asi ste si všimli, že na tomto mieste uverejňujeme krátke historické medajlóny niektorých významných saleziánov na Slovensku, ktorí počas 100 rokov prítomnosti saleziánov silne ovplyvnili naše smerovanie. Nie je mojou ambíciou (a ani by to nebolo úplne možné!) opísať a posúdiť celú ich osobnú históriu. Ja sa chcem zastaviť buď pri niektorých ich vlastnostiach, postojoch, alebo pri situáciách, ktoré museli prežiť, ovplyvnili ich a pre nás môžu byť ponaučením. Takýto bol vlastne každý medajlón. A, o to viac, tento o donovi Beňovi – kontroverznej osobnosti.

*„Osobne som presvedčený, že celá pravda o nepochopení medzi ním a cirkevnou vrchnosťou vyjde na povrch až s odstupom času, keď sa emócie, predsudky a samotné fakty posúdia vo svetle objektívnych kritérií... Bezpochyby don Beňo v našej provincii **v určitom historickom okamihu zohral kľúčovú rolu**. A za to mu patrí naša vďaka. Ostatné prenechajme Bohu.“*

Don Štefan Turanský, SDB, bývalý provinciál saleziánov na pohrebe dona Beňa

Don Ján (Augustín) Beňo je, ako píšem v nadpise, kontroverznou osobnosťou saleziánskej rodiny, ale aj Cirkvi na Slovensku. Je však veľmi smutné, že v duchu najnovších (určite pomýlených!) spoločenských trendov mazania dejín, sme aj my saleziáni v posledných rokoch akosi vytesnili toto meno z našej histórie. Lenže ono tam skutočne patrí! Ako aj napísal Š. Turanský tesne po jeho smrti: „*V určitom historickom okamihu zohral v našej provincii kľúčovú rolu.*“ Teda, don Beňo bol silnou osobnosťou, ktorá ľudí dosť rozdeľovala na jeho verných nasledovníkov, ako aj silných odporcov. A v tom je jeho kontrovezia. Keďže však už od jeho smrti prešiel istý čas, môžeme sa na jeho život a dielo pozrieť s odstupom a nadhľadom.

Životopis

Ján Beňo sa narodil 12. 10. 1921 v Prestavlkoch (okres Žiar nad Hronom) ako tretí zo šiestich súrodencov veriacim rodičom Ladislavovi a Veronike. Keďže rodičia boli veľmi chudobní, otec musel ísť pracovať do zámoria, do Argentíny. Ale ani tam sa mu veľmi nedarilo a domov sa vrátil ešte chudobnejší ako tam šiel. Dospelosti sa z detí dožili len dvaja: Ján a jeho mladší brat Jozef. To určite poznačilo život v rodine. Samotný Ján v dvanástich rokoch tiež prekonal závažnú chorobu. V tom období ho charakterizovali ako skromného, smutného a utiahnutého chlapca, ktorý síce veľa nehovoril, ale vždy to mal dobre premyslené. Preto sa aj rád zapájal do dedinských divadiel.

Po vzore svojho kamaráta, zatúžil študovať u verbistov v Nitre. Keď ho tam pre nedostatok miesta neprijali, v Saleziánskych zvestiach si všimol upútavku na gymnaziálne štúdium v Šaštíne. A tak od roku 1935 študuje u saleziánov. Keďže v sebe pocíti duchovné povolanie, v roku 1940 nastupuje do saleziánskeho noviciátu v Hronskom Sv. Beňadiku. Práve jeho prehnaná vážnosť mu už vtedy vyrábala rôzne problémy. Raz mu p. magister novicov don Babiak so smiechom povedal: „Beňo, ty si taký vážny, mal si sa radšej hlásiť k jezuitom.“ A rozkázal mu povedať spolunovicom každý deň aspoň jeden vtip. Nevieme, či sa mu to darilo, ale to, čo sa mu skutočne darilo, bolo písanie. Už ako mladý ponovic napísal svoje prvé dielko – brožúrku Štyri kolesá. Bolo to o štyroch dôležitých prvkoch duchovného života. Literárny a hudobný talent rozvíjal aj počas pedagogickej asistencie – tirocínium, ktoré si vykonával v Šaštíne pri aspirantoch, a v Trnave. Tam napísal aj životopis, dnes už blahoslaveného saleziána Augusta Czarторыskeho. Bol mu vraj vzorom vo vytrvalosti napriek neprijatiam. Tak ako don Czarторыski ho cítil na začiatku od dona Bosca a svojej rodiny, aj on (Beňo) cítil neprijatie svojho povolania zo strany otca i niektorých saleziánov. Našiel sa v ňom.

Na teologické štúdiá nastupuje v roku 1947 a aj tam sa mu viackrát podarilo vyrobiť svojimi extrémnejšími názormi polemiku medzi študentami. Až natoľko, že mal byť pre nehody s predstavenými prepustený zo štúdiá. On to interpretuje ako skúšku povolania, ale nedá sa už tam nevidieť aj určitá rozporupnosť jeho osobnosti.

Tak ako ostatných saleziánov, aj Jána Beňa ovplyvnilo to, čo sa stalo v noci z 13. na 14. apríla 1950. Zrušenie reholí, zatvorenie v Podolínci, neskôr rôzne preškoľovacie tábory a vojenská služba v PTP (pomocné technické prápory) zamávali s každým duchovným povoláním. Ale Ján Beňo si aj tu zachová svoju vernosť a vytrvalosť a snaží sa, akoby proti nádeji, pokračovať tajne v teologickom štúdiu, aby mohol dosiahnuť vytúženú kňazskú vysviacku. Príležitosť sa naskytla počas vojenskej služby, a on je spolu s don Miroslavom Kyselom 6. 1. 1951 tajne vysvätený za kňaza rožňavským biskupom Róbertom Pobožným. Je to jedna z posledných tajných vysviacok tohto odvážneho biskupa, ktorý okrem iného vysvätil za kňaza a aj za biskupa Ján Chryzostoma Korca, SJ. O mesiac neskôr je už aj biskup Pobožný zatknutý.

Don Beňo s donom Kyselom dostali tzv. „dimisoriálky“ (povolenie na vysviacku) od vtedajšieho „tieňového“ provinciála dona Viliama Vagáča, keďže provinciál don Bokor bol vtedy už uväznený. Don Beňo na to spomína takto: *„Predsa som sa však dostal z kasárni, hoci až po sviatkoch a len na dvojdňovú priepustku. Spolubrat Janko Mikes mohol odísť v predstihu a vybaviť u don Valábka (bol to don Vagáč) spomínaný doklad, potrebný k vysviacke. S Mirkom sme cestovali do Rožňavy. Tam nás v nemocnici, v byte sestričiek, privítal otec biskup Róbert Pobožný. Bol už internovaný, ale na určitý čas mohol opustiť svoju rezidenciu. Dnu sme sa dostali na heslo: Charitas Christi urget nos. Potom nám v nemocničnej kaplnke udelil najprv subdiakonát, diakonát a napokon presbyterát. Bolo to na sviatok Zjavenia Pána, 6. januára 1951. Otec biskup vedel, čo tým riskuje, ale jeho láska k Cirkvi bola silnejšia ako strach. Keď sa s nami lúčil, povedal: ‚Robte, nás aj tak chytia... Ale pokiaľ môžeme, robme, koľko vládžeme‘. Pre tieto postoje si ho vysoko vážim; on sa netriasol, i keď vedel, čo ho čaká.*

Po návrate do služby v PTP, ale hlavne po návrate z vojenčiny, začiatkom roku 1954, začína don Ján Beňo svoj apoštolát medzi mladými. Pochopil, že je možné a potrebné byť saleziánom aj v zmenených podmienkach a venovať sa mládeži aj v komunistickom totalitnom režime. A to mu musíme uznať. Práve on spolu s donom Mikesom a donom Kyselom rozbiehajú apoštolát medzi mladými v nových podmienkach. Vlastne vtedy v našom prostredí začínajú tajné stretká, duchovné cvičenia a obnovy. Don Beňo to opisuje takto: *„Boh nás vyhodil za kláštorné dvere. Niektorí si myslia, že tak, ako sa vyhadzujú smeti. Aj keď sa nedá povedať, že bolo vo vnútri všetko podľa jeho vôle, mne sa jednako chce veriť, že toto vyhodenie má inú povahu; mne sa zdá, že ide o nové rozposlanie apoštolov.“*

No a práve tu začínajú aj prvé rozpory a kontroverzie. Don Beňo sa cíti byť poslaný venovať sa novým mladým spolubratom, ktorí už v zmenených podmienkach (počas komunizmu) zatúžili

stať sa tajnými saleziánmi. On sám tvrdí, že ešte počas pobytu v PTP v roku 1951 mu totiž osobnou poštou doručili pohľadnicu od zástupcu predstaveného dona Františka Valábka so zaobaleným, ale predsa dosť jasným poverením starať sa o nich. Na pohľadnici vraj bolo po latinsky napísané: „Cum senior sis, conforta fratres etiam in confessiones.“ (Keď budeš starší, posilňuj svojich bratov pri vyznávaní). Toto však bolo inými spolubratmi spochybňované, a malo to vraj platiť iba pre situáciu počas vojenskej služby v PTP a nie pre formovanie mladých bratov na slobode. Samotný provinciál don Bokor sa v roku 1957 vyjadril dosť jasne: „*Ján Beňo sa so mnou v ničom neradil. Všetko, čo konal, bolo vtedy bez môjho vedomia a poverenia.*“ Treba však povedať, že v roku 1951 sa s ním don Beňo ani radiť nemohol, lebo provinciál bol v tom čase internovaný.

Pri vedení mladých spolubratov sa u dona Beňa naplno prejavil veľký organizačný talent. Rozdelil spolubratov do troch skupín (Bratislava, Žilina a Zvolen), ktoré viedli don Mikes, don Kysela a don Beňo. On sám sa postavil aj do roly koordinátora takejto formácie. Lenže v tom istom čase sa uňho začali prejavovať aj silné sektárske tendencie. Možno to bol spôsobené dobou, ale manipulácia pri duchovnom sprevádzaní, zastrašovanie, autoritatizmus, duchovné elitárstvo a udržiavanie spolubratov v strachu a neistote v nijakom prípade nemohli byť dobrým štýlom formácie mladých saleziánov ani pod totalitnou mocou. Taktiež mocenské správanie a šírenie nepravdivých tvrdení o spolubratoch na provinciálnych radách mu tiež neslúži ku cti. Žiadať písomne provinciála dona Andreja Dermeka a biskupa Eduarda Necseyu, aby sa vzdali svojich úradov a zahriaknuť uznávaného dona Františka Valábka na stretnutí provinciálnej rady: „Don Valábek, vy mlčte!“, bolo, ako sa dnes hovorí, už dosť za čiarou. A tak sa cesty slovenských saleziánov a dona Beňa pomaly a bolestne rozchádzajú. Napriek tomu, že mal medzi spolubratmi veľa nasledovníkov a podporovateľov, saleziáni don Bosca sa v 70. rokoch 20. storočia nevydali cestou Beňovho rigorizmu (prehnaná prísnosť v duchovnom živote), ale postupného presadzovania láskavej a radostnej miernosti. Don Andrej Brunclík, legendárna postava tých rokov, na označenie takýchto duchovne násilníckych spôsobov, použil po prvý raz pojem „beňovizmus“.

Don Beňo sa v neskoršom období viac vkladal do zakladania a rozširovania laického hnutia Nazaret a sekulárneho inštitútu Betánia, ktoré už ale boli mimo saleziánskeho vedenia. Napriek tomu v nich bolo v minulosti zaangažovaných viacero saleziánov – jeho podporovateľov. Dnes už toto spojenie medzi saleziánmi a hnutím Nazaret neexistuje. Napriek všetkému sa don Ján Augustín Beňo vždy cítil ako don Boscov syn a žil, hoci prísny, ale príkladným rehoľným životom.

Posledné roky žil v Prestavlkoch a venoval sa rozvoju svojho diela. Tam si ho aj Pán povolal ráno 21. 9. 2006.

Na záver ešte zopár vysvetlení: možno niektorých z vás, mladších, prekvapí, prečo sa tak spolubratia „naťahovali“ ohľadom poverenia viesť formáciu zo strany predstavených. V reholiach (a u saleziánov zvlášť!) je oblasť formácie osobitne dôležitá, lebo ona spôsobí to, akí saleziáni budú v nasledujúcom období. A preto sa v poverení od predstavených vidí poverenie od Boha. Málokto z nás si už dnes celkom uvedomuje, čo boli 50. roky v Československu, aký tvrdý útlak a prenasledovanie museli bratia prežiť, aby si zachovali povolanie a sprostredkovali ho aj iným. Myslím si, že prínos dona Beňa je práve v tomto období, keď odvážne pocíti potrebu ísť medzi mladých aj v takýchto časoch. A ako píše don Štefan Turanský: *„Ostatné (úsudky) prenechajme Bohu!“*